

اینترنت؛

فرصت

یا

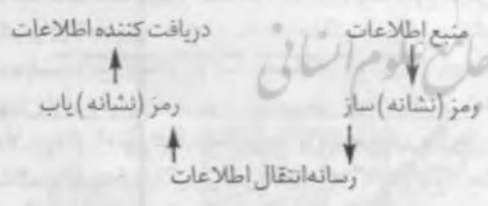
تهدید

۳۹

(بررسی وجوه آسیب شناسانه و کارکردهای فرهنگی اینترنت)

◇ علیرضا باوندیان

نظریه اطلاعات با عمل و نقش فرایندهای اطلاعات سر و کار ندارد، بلکه امکان معرفی اجزای تشکیل دهنده آن را بررسی می کند. همان گونه که ریاضیات و حساب واحدهای سنجش را تعریف و مشخص می کنند، نظریه مذکور نیز نظام محاسبه کمیتهای اطلاعات (۲) را عرضه می دارد و به ما امکان می دهد تا جریان اطلاعات را از فرستنده به گیرنده از نظر کمی بررسی کنیم. این بررسی ممکن است درون آرگانیزمهای بیولوژیکی، سازمانهای اجتماعی پیچیده و یا حتی کل جامعه صورت پذیرد.

اشاره:

اینترنت با قدرت و سرعتی فوق تصور می تواند حضور انسانها را بر دستاوردهای ذهنی یکدیگر فراقکن کند و در کوتاهترین لحظه ممکن، ابداعات، خلاقیتها و نظامهای فکری و فرهنگی را اشاعه دهد. اما همچون هر تکنولوژی دیگری در مجاورت سودمندیهای بسیار، آسیبهایی را نیز دارد. آیا می توان به دلیل وجود برخی آسیبها، که از آن جمله است نقوذ برخی اندیشههای مخرب و استعمارگر، از اینترنت و قابلیتهای بی شمار آن چشم پوشید.

آیا اینترنت در قرن جدید تهدیدی برای فرهنگ ملتها محسوب می شود یا فرصتی در تبادل فرهنگی و ذوقی قلمداد می شود؟

در روند پرشتاب توسعه جهانی، تکنولوژی ارتباطی با سرعتی غیرقابل وصف پیشرفت نموده و چهره جهان را دگرگون کرده است. گستره و ژرفای این دگرگونی به حدی است که جامعه نوبنی در حال پیدایش و شکل گیری و دوره جدیدی در حیات بشر آغاز شده است.

عنصر شاخص و تاثیرگذار بر این روند تحول و دگرگونی، تکنولوژی است که در عرصه رسانهها، هر روز جلوه بدیع تری پیدا می کند. رسانهها، وسیله انتقال پیام و اطلاعاتند و به کمک تکنولوژی، تمام سطوح اجتماعی را در همه سرزمینها، تحت سیطره قرار می دهند. برخلاف گذشته، تکنولوژی ارتباطات، صرفاً در اختیار متخصصان نیست، و در زندگی روزمره مردم در زمره نیازهای اساسی درآمده است. تکنولوژی ارتباطی این امکان را فراهم کرده است که انسانها بی واسطههای گذشته با یکدیگر سخن بگویند و ارتباط برقرار کنند و از نگرشهای یکدیگر باخبر شوند. همین قدرت جادویی رسانههای نوین است که آن را به یک ابزار مؤثر فرهنگی تبدیل کرده است. در این میان سهم اینترنت قطعاً بیش از رسانه های دیگر است؛ چراکه:

۱. درک «معنای اطلاعات»، محور «فهم ارتباط انسانی» است. اطلاع رسانی، نوعی از ارتباط است که به وسیله آن موضوعی جدید و ناگفته بر مخاطب آشکار می شود. ارتباط بدون انتقال اطلاعات (۱) امکان پذیر است در حالی که آرایه اطلاعات بدون برقراری ارتباط میسر نیست.
- نظریه اطلاعات - که نظریه ارتباط نام گرفته است - با جنبه اطلاعاتی پیامها سر و کار دارد و مقدار (کمیت) اطلاعات و همچنین درستی انتقال آن را مطمئن نظر قرار می دهد:

رسانه‌ها، وسیله انتقال پیام و اطلاعاتند و به کمک تکنولوژی، تمام سطوح اجتماعی را در همه سرزمینها، تحت سیطره قرار می‌دهند. برخلاف گذشته، تکنولوژی ارتباطات، صرفاً در اختیار متخصصان نیست، و در زندگی روزمره مردم در زمره نیازهای اساسی درآمده است.

۴۵

این اطلاعات ریاضی گونه، خود درباره پدیده‌ها بیانهای صادر نمی‌کند، بلکه ما را از این نظریه که کمیت‌های متعدد و گوناگون اطلاعات فرستاده شده، پرداخت شده و انبار شده (۳) چگونه با سایر پدیده‌های اجتماعی، بستگی می‌یابند، آگاه می‌سازد. این خصیصه، نظریه اطلاعات را به صورت زمینه‌ای بارور برای رشد تئوری اجتماعی درمی‌آورد.

اطلاعات نهفته در یک پیام - از نظر کیفیت - که به وسیله علائم و نشانه‌ها (واژه‌ها، نمادها، تصاویر و ...) بر ما آشکار می‌شود همواره یا درباره چیزی است، یا اشاره به چیزی غیر از خود دارد، یا ثابتاً نماینده چیزی است.

اطلاعات، در رویارویی با چند راه پیوسته خصیصه انتخاب‌کنندگی دارد. فی‌المثل عقربه دماسنج از میان چند امکان گزینش درجه گرما، در آن واحد تنها یک درجه را نشان می‌دهد. مدارک گردآوری شده در جریان یک تحقیق علمی، ضرورتاً، باید همه فرضیه‌ها، به غیر از یکی، را رد کند؛ که اگر چنین نکند یافته‌ها به دشواری می‌توانند اطلاعاتی را در اختیار ما قرار دهند. میزان بار اطلاعاتی داشتن (خبردهندگی) یک پیام، تا حد زیادی، به درونمایه آن، به موقعیتی که در آن پیام دریافت می‌شود و به ویژه به تفسیراتی که در وضع معرفت دریافت کننده به وجود می‌آورد مرتبط است. بنابراین اطلاعات می‌تواند در شرایطی خاص، تردید را مقید و یا برطرف کند.

اما خصیصه مشترک در همه نظریه‌ها همانا مقوله «در پیش روی بودن چند راه» و تغییرپذیری در اتخاذ تصمیم برای گزینش یکی از راههاست. بدون وجود چند راه مفهوم اطلاعات بی‌معنی خواهد بود. فرستنده، معمولاً باید در شکل دادن یک پیام، چند راه فراوی داشته باشد و گیرنده هم باید قادر به ادراک تمام یا بخشی از آن امکان پذیریه‌ها باشد.

«اشبی» (W. R. Ashby) در این مورد مثال جالبی می‌زند:

یک نگهبان زندان چه کند تا همسر یک زندانی را از رساندن پیامی غیرمجاز به شوهرش باز دارد؟

زن و شوهر می‌توانند با هم چنین قرارداد کرده باشند که هر گاه همدست شهاد شوهر دستگیر شد، زن، یک «نوع خاص» یک برای شوهرش به زندان بیاورد؛ اما اگر همچنان دستگیر نشده باشد با نوع دیگری از یک به ملاقات او برود، از آنجا که نگهبان از این قول و قرار (قرارداد) بی‌خبر است، پیام، بی‌آنکه بزملا شود از راه نوع یک به درون سلول راه می‌یابد و شوهر از دستگیری یا عدم دستگیری همدست خود آگاه می‌شود. حال اگر نگهبان اجازه ندهد که ملاقات کنندگان با خود چیزی بیاورند در این صورت امکان انتقال هیچ اطلاعاتی میان زن و شوهر (زندانی) وجود نخواهد داشت. بنابراین بدون دو عامل تعدد و انواع، انتقال و ادراک اطلاعات میسر نیست.

نظریه اطلاعات تفاوت آشکار عناصر، نشانه‌ها، پیامها و رویدادهایی را طلب می‌کند که جریان، علل و تأثیر آنها بتوانند مورد ارزیابی قرار گیرند. در ارتباط انسانی طبعاً همیشه چنین اتفاقی رخ نمی‌دهد؛ عملکردهای ذهن انسان غالباً نامنظم و پراکنده است و درباره مظاهر آن می‌توان تفسیر و تعبیر متعددی را ارائه کرد. اما در مواردی هم افکار منظم و صریحی،

با رده‌بندی و مرزبندی مشخص، شکل می‌گیرند که امکان تجزیه و تحلیل خاصی از آنها امکان‌پذیر است؛ به عنوان مثال داده‌های مربوط به علوم اجتماعی، تکنولوژی و تصمیم‌گیری در مدیریت (که در جای خود البته اندیشه منظم و رده‌بندی شده‌اند).

بنابراین، نظریه اطلاعات می‌تواند در شکل‌گیری «نظریه اجتماعی بر اساس داده‌ها» سودمند و مؤثر باشد، بدین معنی که هر گاه در موقعیتی تصمیم‌گیری در انجام یا عدم انجام امری دشوار به نظر برسد، نظریه اطلاعات راهگشا خواهد بود. سرعت در دگرگونی را می‌توان انقلاب نامید. گسترده‌گی دگرگونی‌هایی از این دست این باور را تقویت می‌کند که ما در عصر انقلاب‌های مرتبط و به همان نسبت به دوران افزایش «تردید در ارزیابی ارزش‌ها» زندگی می‌کنیم. این انقلاب‌های مرتبط در زمینه‌های مختلف و متفاوتی صورت پذیرفته است. افزونی اطلاعات، انقلاب مهم دوران ماست.

امروزه حتی عالم‌ترین افراد نمی‌توانند به همه اطلاعات مورد نیازش دست یابند و بر آن مسلط شود، زیرا تکنولوژی ارتباطی با چنان شتاب فزاینده‌ای به پیش می‌تازد که پیش از آنکه او توانسته باشد دانشی فراچنگ آورد و بر آن چیره گردد، آن دانش کهنه شده است.

پیوسته نوع تمدن‌هایی که در قراز و نشیب تاریخ شکل گرفته‌اند متأثر و منبعث از نوع ارتباطی بوده‌اند که با واقعیتها و انسانهای دیگر برقرار ساخته‌اند؛ در نتیجه نوعی همبستگی و رابطه نزدیک میان تحقق فکری، ذهنی، فرهنگی، دانشی و شناختی انسان و نوع ارتباطش وجود دارد.

نکته قابل تأمل اینکه هر شیوه ارتباطی نوینی که پدید می‌آید ناقص شیوه‌های ارتباطی گذشته نیست بلکه آن را قویتر و

حسب بررسیهای به عمل آمده توسط شرکت IDC میزان دسترسی عموم مردم به وب Web تا پایان امسال به ۳۰ میلیون نفر خواهد رسید؛ و این گواه آن است که عصری که در آن بسر می بریم به سوی تکنولوژی فزاینده ارتباطی می شتابد.

وب، متکی به قابلیت ابرمتن به عنوان ابزاری برای رابطه سازی با سایر کاربران عمل می کند. ابرمتن، اساساً، شبیه متن عادی است، به این معنی که امکان ذخیره، روخوانی، ویرایش و جستجو در سطری آن وجود دارد با این تفاوت که آن محتوی پیوندهای درون متنی به سایر اسناد می باشد. با تکیه بر پیوندهای ابرمتن (Hypertlink) می توان در میان اسناد و متون جایجا شد و مجموعه ارتباطی توری شکلی به صورت مجازی پدید آورد. اسناد ابررسانه ای نه فقط دارای پیوندهای درون متنی هستند، بلکه امکان ارتباط میان سایر گونه های رسانه ای را نیز مورد حمایت قرار می دهند. دیگر گونه های رسانه ای مشتمل بر صدا، تصویر ثابت و فیلم متحرک می شوند. بدین سان به مدد ابرپیوندهای درون متنی و رسانه ای، داده های انباشته در رایانه های که در مکانی غیر از رایانه شما قرار دارند، از این راه در برابر تان جلوه گر خواهند شد.

طیف اطلاعات موجود در اینترنت، گستره وسیعی از مقالات معتبر پژوهشی تا متعارف ترین مسایل را در بر می گیرد. تاکنون، حجم دقیق اطلاعات و داده های انباشته در اینترنت محاسبه نشده اند. تنها تخمین زده می شود که رقم آن به چند صد تریلیت برسد.

حسب بررسیهای به عمل آمده توسط شرکت IDC میزان دسترسی عموم مردم به وب Web (۴) تا پایان امسال به ۳۲۰ میلیون نفر خواهد رسید؛ و این گواه آن است که عصری که در آن بسر می بریم به سوی تکنولوژی فزاینده ارتباطی می شتابد. اگر بخواهیم مستندات عینی بیشتری از استحکام روزافزون ساختار اینترنت در جهان لاریه دهیم می توانیم به آمار مربوط به سایت رسمی بازیهای زمستانی المپیک ناگانو ۹۸ که به وسیله IBM اداره می شد مراجعه کنیم: در فوریه سال ۱۳۷۷، IBM تعداد ۶۵۰ میلیون بازدید را از سایت www.olympic.org ظرف مدت شانزده روز ثبت کرد. این رقم افزایشی معادل ۱۸۷ میلیون بازدید نسبت به سایت بازیهای المپیک تابستان آتلانتا در سال ۱۹۹۶ را نشان می دهد. گفته می شود که در این میان ۴/۵

کاملتر می کند. همچنان که فرهنگ نوشتاری، فرهنگ شفاهی را تقویت کرد و عنصر گفتگو (یعنی منطق به اضافه زبان) را در سطح بالاتری پرورش داد.

امروز نیز اینترنت، گستره فرهنگ سازی و فرهنگ پذیری را بیش از هر زمان دیگری وسعت بخشیده و در نتیجه اطلاعات بسیار بسیار بیشتری را با شتابی غیرقابل تصور در مجاری ارتباطات جامعه جاری می کند؛ چندان که به نظر می رسد دیر یا زود انسانها به جامعه مجازی دست خواهند یافت؛ جامعه ای که گویی تخیلات انسانها جامعه واقعیت بر تن می کند. اینترنت قصد آن دارد تا به شکل دادن زندگی جدید بپردازد و روز به روز گروهها، جوامع و ملتها را به یکدیگر نزدیک سازد. برای همین است که شناختهای متناوب بیشتر شکل می گیرد و نمادها و رفتارها و ارزشهای نوینی را پدید می آورد.

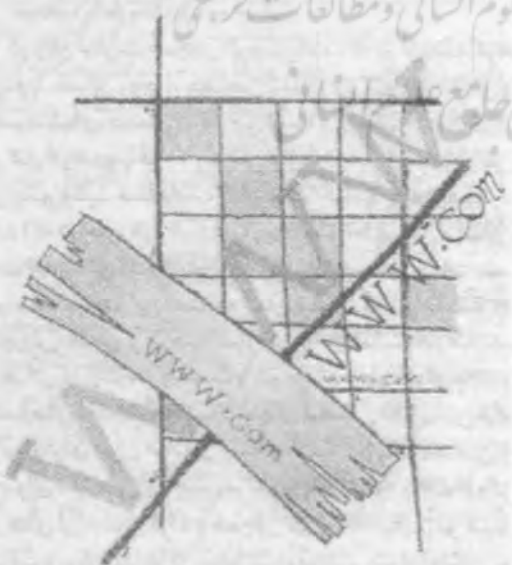
اینترنت اکنون می رود تا به عنوان اصلی ترین سلسله اعصاب جوامع عمل کند و اطلاعات را با شتاب فزاینده ای در همه بافتهای آن به گردش در آورد. اما اینترنت چیست و قابلیت های ارتباط ساز آن کدام است؟

۲- اینترنت، مجموعه ای از هزاران شبکه رایانه ای است که تعداد زیادی از رایانه ها را در یک شبکه پیچیده، بزرگ و قابل اطمینان به یکدیگر وصل می کند. مدیریت هر شبکه به صورت مستقل صورت می گیرد و نیاز به هیچ توافق عمومی (جز استفاده از IP / TCP) نیست. اینترنت، هیچ سازمان مدیریتی و یا سرپرستی حقوقی خاصی ندارد و به بیانی دیگر می توان گفت که به خودی خود واقعیت مستقلی نیست و تنها از تالیف تشکیلات مستقل دیگر حیات یافته است.

مشخصات این ابزار ارتباط جمعی جدید؛ سطح پوشش جهانی، سرعت انتقال فوق العاده زیاد، بهره دهی نسبتاً ارزان و ارائه اطلاعات به صورت نوشتار، تصاویر ساکن یا متحرک، صدا و برنامه های اجرایی است. همچنین در اینترنت امکان به روز رسانی اطلاعات با سرعت بالا، ارتباط دوسویه interactive بر حسب مورد، امکان نشر اطلاعات با هزینه قابل قبول و دسترسی به طیفهای گوناگونی از مخاطبان میسر است. اینترنت، با سرویس های عمده ای چون:

- تار گسترده جهانی (WWW = World Wide Web)، پست الکترونیکی (E-mail)، صدا و ویدئو، گروههای خبری و مباحث (New groups)، ارتباط کامپیوتری راه دور (Telnet) و انتقال فایل (FTP) در سه حوزه کلی از کارآمدی فراوانی برخوردار است:
- ۱- دریافت اطلاعات و انتشار آن به صورت متقابل
- ۲- برقراری ارتباط شخصی با افراد مختلف در سراسر دنیا
- ۳- خرید و فروش کالا (E-Commerce)

اقبال عمومی نسبت به اینترنت را باید در ماهیت آن به عنوان عامل دگرگون سازنده روند ارتباطات و تحصیل اطلاعات جستجو کرد. به جرأت می توان گفت که هرگز چنین حجم وسیعی از منابع اطلاعاتی در اختیار و دسترس گروه کثیری از مردم قرار نداشته است. یکی از آخرین سرویسهای اینترنت، یعنی وب (WWW) نیز با بداعت خود، گسترش اینترنت را شدیداً دامن زده است.

تراپایت اطلاعات پردازش شده که این رقم بیش از حجم کل متونی است که در کتابخانه کنگره آمریکا وجود دارد.

تحقیقات شرکت IDG.Na مبین آن است که امسال میزان پول در گردش تجارت اینترنتی از چهارصد میلیارد دلار بالاتر خواهد رفت و تعداد مشتریان که در سال ۱۹۹۷ قریب هجده میلیون نفر بوده اند امسال به یکصد و بیست و هشت میلیون نفر خواهد رسید.

«جان گانتز» (John Gounes) یکی از مدیران ارشد شرکت IDG عقیده دارد که: طرف پنج سال آینده هر یک دلاری که در اینترنت در آمریکا سرمایه گذاری شود، پنجاه درصد سود به دنبال خواهد آورد.

جالب است بدانیم که در سال ۱۹۹۶ میلادی، کتابفروشی آمازون به تنهایی معادل ۱۵/۷ میلیون دلار از طریق اینترنت فروش داشت؛ در حالی که در سال بعد این میزان به ۶۱۰ میلیون دلار رسید. پیش بینی می شود که تا سال ۲۰۰۳ میلادی، حجم تجارت الکترونیکی (۵) شرکتهای جهان از طریق سرویسهای اینترنت به حدود ۱۳۰۰ میلیارد دلار برسد. ۳. اینترنت، هر چند برآمده از غرب است اما یقیناً یکی از دستاوردهای چشمگیر و عظیم بشر به حساب می آید. در این مهم تردیدی نمی توان داشت که این پدیده شگفت انگیز پاسخی است به نیاز فزاینده جامعه بشری در هزاره سوم میلادی؛ تا آنجا که می توان گفت هر روز که می گذرد تصور جهان بدون اینترنت همان قدر دور از ذهن می نماید که جهان بدون برق و اتومبیل. به نظر می رسد که در شرایط کنونی مین عزیز اسلامی نیاز به رویارویی منطقی، کارشناسانه و مدبرانه با نفس این پدیده در حال گسترش بسیار ضروری می نماید؛ در شرایطی که دشمنان فرهنگ و غارتگران اندیشه با درک قابلیت بالای این شاهراه ارتباطی (۶) و اطلاعاتی، از آن در اشاعه اها و مطامع نفسانی و آرمانهای وهمی خود کمال استفاده را می کنند هرگز نباید دمی از حسن استفاده از این ابزار پر قدرت اطلاع رسانی غافل شد:

مرد خواجه کو در این بازار شک
حر به را با حربه اندازد به جنگ

در واقع اینترنت همچون اتوبوسی است که در آن همه گونه مردم با خصایل روحی، خصایص شغلی، ویژگیهای اعتقادی و خصوصیتهای جسمانی سوار می شوند؛ و به حکم آنکه افراد بد در کنار افراد خوب قرار دارند نمی توان از قابلیت های حمل و نقل آن چشم پوشید. مسلم است که اینترنت نگرانیهای نیز به همراه دارد (که در جای خود البته بسیار بجاست) اما پرسش مهم این است که برآستی کدام فن آوری در بستر تاریخ محمل تبعات سوء نبوده است. مهم این است که ایمان بیاوریم به این حقیقت که مدیریت علمی و فرهنگ ساز می تواند فعالیت های سازنده فرهنگی در اینترنت را سمت و سو بخشد و وجدانهای پاک و ضمیرهای مصفا را به جانب کانونهای فرهنگی خلاق، دین خواه و آرمانگرایی ایران اسلامی جلب و جذب کند. اگر مضامین و محتوای سایتهایی این چنین مرتباً روزآمد (۷) شود و اهتمام وافر در غنای آن مبذول گردد و همچون هر رسانه دیگری دو گزیده سرعت و پویایی (۸) در آن لحاظ شود، فواید بی شمار اجتماعی و

علمی قابل توجهی در پی خواهد آورد.

از جمله این فواید ارزشمند؛ مبارزه غیرمستقیم با شبهات و القانات فرهنگی؛ برقراری ارتباط نزدیک و اثربخش با فرزندانگان و اسوه های انسانی مسلم عرصه های دانش، سیاست، اقتصاد، اخلاق و هنر؛ گردآوری و سازماندهی اسناد و آراء مختلف.

انسان، علی رغم همگرایی، ظرفیتهای بالقوه و اگراییها را نیز در اختیار دارد. همگرایی و واگرایی مستلزم یکدیگرند و به یکدیگر معنی می بخشند. به همین لحاظ نیز نباید از همگراییها شادمان شد و از واگراییها رضایت حاصل کرد، همچنین نباید از همگراییها نومید و به واگراییها امیدوار شد. در این جهان هر کس و هر جامعه به اندازه تلاش و ذخایر جمع آوری شده خود می تواند عرض اندام کند.

۴. در عرصه فرهنگ نیز همانند اقتصاد، هر جامعه ای که کالای فرهنگی بیشتر، جذاب تر و متنوع تری تولید کند می تواند گوی سبقت را از دیگران برآید. همچنین این جامعه باید بتواند بخوبی کالاهای ذهنی و فکری خود را با سیستم مناسبی از تبلیغ و توزیع در آغوش معرفت جهانیان قرار دهد. اینترنت از این منظر نه تهدید که یقیناً فرصت است. باید این فرصت را مغتنم شمرد و از آن حداکثر استفاده ممکن را در مسیر نشر و نهادینه سازی اندیشه های پاک اسلامی و بنیادهای انسان ساز فرهنگی ببریم. واقعیت ارتباطی جهان امروزه به آنجا رسیده است که بدون تعامل ذهنی و ذوقی هرگز نمی توان به درستی زندگی کرد. پویایی دم افزون ذهن انسان و متعاقباً اشتیاق فزاینده او به بهبود شرایط زندگی و ارتقاء کیفیت آن روز بروز بر انواع و تعدد ابزارهای ارتباطی می افزاید. یقیناً برای حسن تأثیر بر جهان (جهانی که پس از شکست کمونیسم از فطرت پاک انسانی و افول اکثریتانسیالیسم، بیش از همه وقت در تشنه کامی به سر می برد و در جستجوی بال پرواز - که همانا تعالی طلبی و معنویت می باشد - پیوسته در تلاش است) باید از آن آگاه شد؛ باید جهان را فهمید و از واقعیت های تأثیر گذار بر جهان امروز باخبر شد. این آگاهی با ابزارهای برتر آویخته از خود این جهان میسر است. جهانی که در فراز و فرود تاریخ خود پیوسته در تکاپوی جستن ابزارهایی بوده است تا مطابق با اقتضای حال، با سرعت و شفافیت هر چه بیشتر، پیامش را به مخاطبانش منتقل سازد. و اینترنت، حاصل تکامل تاریخی همه ابزارهای ارتباط سازی بوده است که بشر برای ارتقاء سطح تعامل خود با دیگر انسانها، از سر نیاز آن را پدید آورده است.

پی نوشت ها:

1 - bill of information

2 - quantity of information

3 - Storage

۴ - هر چیز شبیه تار عنکبوت از نظر ظرافت ساختاری، شبکه، (کامپیوتر) همیاف.

5 - electronical business

6 - Communication Highway

7 - Up - to - date

8 - speed and agency